

SYMBOLIEK IN DE BOUWKUNST: LUIKEN

Inleiding

Van oudsher is de mens bezig geweest met bouwen. Bouwen wil zeggen '... dat alles wat zoveel ruimte insluit dat een mens zich er in kan bewegen, een bouwwerk is'. Bouwen voor zichzelf of voor anderen, simpel en eenvoudig was altijd het uitgangspunt. Maar er was ook altijd een drang naar versiering. Dit wordt meestal bouwkunst, soms architectuur genoemd. De term architectuur slaat alleen op bouwwerken die de ontwerper ook esthetisch aantrekkelijk heeft willen maken.

De vroegste architecten, zeker op het platteland, waren gewone timmerlieden en metselaars. Volk van alledag. Op het platteland tekende de lokale timmerman of metselaar het hele ontwerp voor een bouwwerk. Waar de beroepsarchitect ontbrak, was de timmerman of metselaar die het ontwerp en de prijs van het huis, boerderij of gebouw bepaalde. 'Wie tekent, die rekent', kon zo'n ambachtsman met recht en vrede zeggen. Wanneer de opdrachtgever akkoord ging met het ontwerp en de prijs, begon zo'n alleskunner vervolgens zelf met de bouw. Of het nu ging om een woonhuis, boerderij, een kippenhok, een schuur of een paardenstal.

Zeker in de begintijd van de IJsselhoeven werd er sober gebouwd zonder franje en of versiering. Gewoon rechthoek, rechtaan, alleen de ruimte die nodig was voor je bedrijf. Naargelang er meer verdiend werd, wordt aan de verfraaiing steeds meer vorm gegeven. Ook als uitstraling naar de omgeving van 'kijk eens wat ik verdien en daarom kan ik dit laten zien'. Prachtige gevels met bijzondere details. Maar ook sobere, eenvoudige gevels kunnen mooie details bezitten. Zo'n voorbeeld is deze IJsselhoeve.

Luiken

Deze sobere eenvoudige IJsselhoeve in Wijhe heeft zo'n bijzonder fraai detail. Iets wat ik nog nooit eerder ben tegen gekomen. Ik was compleet verrast bij het zien hiervan.

Dichte luiken zijn vaak voorzien van een kleine opening in de vorm van hartjes, maantjes, sterretjes, rondjes etcetera. Een uitbeelding van een symboliek die zelfs teruggaat als runentekenen tot in de Germaanse tijd. Maar soms ook ter versiering of om enig oriëntatielicht te hebben in huis of boerderij als de luiken gesloten zijn. Het model van de opening werd meestal bepaald door de timmerman als maker van de luiken, al of niet in overleg met zijn opdrachtgever. Ik heb wel eens aan oude timmerlieden gevraagd: waarom een hartje of een maantje? Heel vaak hoorde je dan van die oude vaklieden 'ach dat deden wij altijd zo', een aanwensel, een gewoonte waarover je niet nadacht of naar moest vragen. Zo zie je vaak interessante verschillen per gebied en waar je daardoor soms ook kunt aflezen waar wie werkte. Ja, Jan maakte altijd een hartje en Herman een maantje.

Juist bij deze boerderij zijn de luiken zo bijzonder door de openingen die er in zitten. Niet bepaald door een oude vakman van 'dat deden wij altijd zo'. Maar hier is duidelijk de lange letter S aangebracht. Geen gulden- of muziktekens, want hij heeft geen dwarsstreepje. Een opening in de luiken die ik nooit eerder ben tegengekomen. Het is een letter die vanaf ca 1900 niet meer in gebruik is. De vraag is alleen waarom heeft men deze fraaie letter hier toegepast?

De Historische Vereniging Wijhe had geschiedkundig al veel werk verricht. Zij hadden alle eigenaren en bewoners van deze boerderij uitgezocht. Zo weten wij dat volgens het Rechterlijk Archief van Wijhe de eerste vermelding van deze boerderij stamt uit 1616. Kadastrale kaarten geven aan dat de boerderij tussen 1832 en 1875 is vergroot. Het bestaande voorhuis (woongedeelte) is aan de woonzijde verbreed. Gelet op de bouwhistorische detaillering is deze verbreding gemaakt rond 1850-1860. De luiken stammen ook uit die tijd. Vanaf 1806 woonde op deze boerderij Jan Struuk die overleed op 8 juli 1813. Zouden zijn nazaten hem hebben willen eren door deze fraaie openingen met de letter S te laten maken in luiken? Vermoedelijk niet.

De letter S is niet alleen de negentiende letter van ons alfabet maar wordt ook veel gebruikt in de wis- en de natuurkunde. Maar de letter S staat tegenwoordig ook als afkorting van het woord 'welzijn'. Maar tot 1858 was de spelling van de letter S voor het Latijnse woord Salus = heil. Salus populo, ter eer van God en tot heil der menschen. De letters staan in spiegelbeeld per raam. Zo worden de bewoners als de passanten bij gesloten of geopende luiken altijd veel 'heil' toegewenst.

Mede gelet op de ouderdom van deze luiken is mijn vermoeden dat hier bewust gekozen is voor deze letter met deze betekenis. Heel bijzonder om dit te mogen ontdekken.

